

Oljemålning med Helge Palmcrantz till Tekniska Museet

Så här (fig 1) såg tomten ut i hörnet av Döbelnsgatan och Rehns-gatan i Stockholm år 1879. Oljemålningen – i dag i museets ägo – är signerad F G Klint, som enligt det årets adresskalender var fabriksidkare med firma Klint, Bernhardt & K:i.

Vid den tiden hette Döbelnsgatan Norra Tullportsgatan och på tomten låg bl a Gyllenborgska malmgården (ej synlig på tavlan). Men med Malmgården i ryggen har amatörmålaren Klint under fruktblomningen försommaren 1879 åt familjen Palmcrantz velat bevara minnet av det hem, varifrån de snart skulle bryta upp.

Kvarnen i bakgrunden är Jan Ers och allt som visas på tavlan är i dag bebyggt med hyreshus. Men det finns ett inslag på tavlan som intresserat mig: de båda gubbarna i nedre vänstra hörnet. Båda kan med största säkerhet identifieras.

Den till höger, som med sin högra arm pekar på ett arbetsred-

1. Helge Palmcrantz (t h) och August W Billman i trädgården bakom Palmcrantz & Co:s verkstadsbyggnad på Norra Tullportsgatan 28 (numera Döbelnsgatan) i Stockholm 1879. Oljemålning av F G Klint. TM.

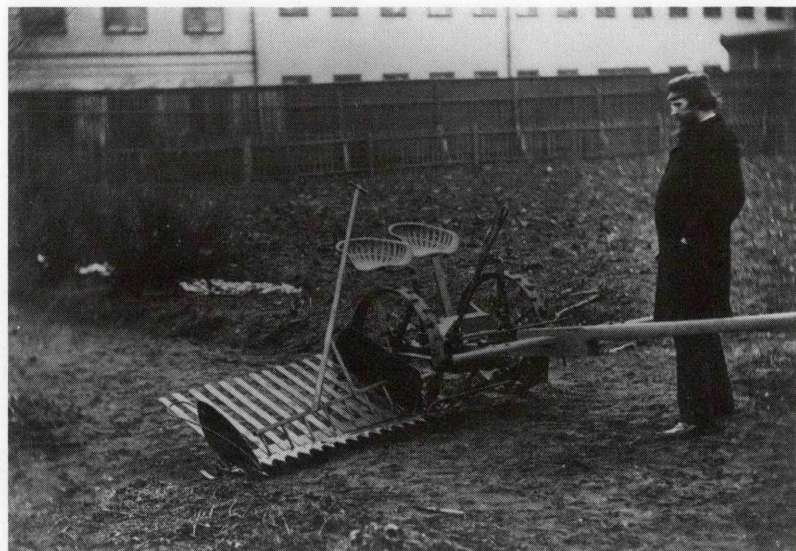

skap, är min morfar, civilingenjören Helge Palmcrantz (1842–1880). Den andre till vänster hans verkmästare, mekanicus August Wilhelm Billman.

Visst är målningen i sin sommargrönka tilltalande men jag har inte kunnat undgå att intressera mig för det arbetsredskap Billman skjuter framför sig på gräsmattan och som Palmcrantz med sin armrörelse vill visa på. Troligen är det en prototyp till gräsklippare av egen konstruktion, men i den årligen till myndigheterna avgivna s k fabriksberättelsen talas endast om slättermaskiner och kulsprutor ävensom redskap att användas i den egna fabriksrörelsen.

Palmcrantz började sin fabrikation på Söder hos sin blivande svåger och kompanjon Theodor Winborg (tillverkare av ättika m m) och i sin i december 1871 underskrivna mantalsuppgift skriver han: "Under året arbetat å experimenter, som komma att fortsättas i huset 83 Drottninggatan i verkstad. Utan inkomst."

Experimenten visade sig emellertid bli lönsamma och på Drottninggatan stannade han ej länge. År 1874 utgav Magnus Lundqvist och Gösta Selling ett kartverk av "Neuhaus: Panorama över Stockholm på 1870-talet". I deras kommentar till detta säges bl a "Nedanföör Surbrunnen – – sträcker sig en lång tvåvåningsbyggnad utefter Norra Tullportsgatan (Döbelnsgatan). Huset, vars södra del byggdes på 1760-talet, ingick i den s k Gyllenborgska

2. Helge Palmcrantz i trädgården på Norra Tullportsgatan 28 vid den av honom 1874 konstruerade slättermaskinen. Foto Carl Brandt, omkr 1878. TM.

malmgården – – . Längan norr därom uppfördes 1875 som fabrik åt den framstående uppfinnaren Helge Palmcrantz, känd för bl a sina kulsprutor och slåttermaskiner”.

Den nybyggda fabrikslängan, vägg i vägg med 1760-talshuset (malmgården), återges på ett fotografi från senare delen av 1870-talet. Ett staket framom byggnaderna skiljer dem från trädgården, där Helge Palmcrantz beskådar sin år 1874 konstruerade skörde-maskin (fig 2).

Jag nämnde ovan att familjen snart skulle bryta upp. Så skedde också, och i Carlsvik på Kungsholmen fann man tillräckligt stora lokaler för den växande rörelsen. Efter vad sonen Gustaf Palmcrantz berättat för mig drog arbetarna på rullar eller med släde den tunga maskinparken till Carlsvik under vintern 1879–1880.

Ewald Hjerner

